

доцільності, індивідуального підходу в забезпеченні ефективної взаємодії з учнями.

Отже, з вище зазначеного можемо зробити висновок, що іграшка є потужним інструментом у роботі вчителя початкової школи. Використання іграшки робить освітній процес цікавим і доступним, сприяє становленню довірливих стосунків між учителем і учнями, розвиває їхні комунікативні та соціальні навички, дозволяє педагогам створювати комфортне середовище, орієнтоване на всебічний розвиток дитини, забезпечує ефективну взаємодію між усіма учасниками.

Список використаних джерел

1. Біла книга: навчання через гру та діяльнісний підхід. (2017) DOI: <https://cms.learningthroughplay.com/media/byrpfw3p/навчання-через-гру-та-діяльнісний-підхід-2017-1tp-a-review-of-the-evidence-ua.pdf>
2. Проєкт «Казковий друг»: навчання та розвиток дітей 4–9 років. (2023) DOI: <https://vseosvita.ua/c/news/post/85511>
3. Шарон-Максимов, Д., Єфімцева, Г., & Сищук, Г. (2023). *Хібуки-терапія: використання в освітньому процесі та в інтеграції з СЕЕН*. Практичний посібник. Харків.
4. Смагіна, А. (2022). «Я вже не боюся»: як український проєкт допомагає дітям впоратися з війною через іграшкову терапію. DOI: <https://rubryka.com/article/shho-take-igrashkoterapiya/>

Олена ПОМЕТУН,

доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти,
Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна,
opometun@gmail.com;

Галина СЕРОВА,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти,
Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна
galina_serova@ukr.net

ТРЕНІНГ ЯК ЕФЕКТИВНА ФОРМА ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ ТРАВМОІНФОРМОВАНОГО ПІДХОДУ У НАВЧАННІ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

Військова агресія проти України, що триває четвертий рік, стала викликом і випробуванням для системи української освіти. Навчання дітей не припинилось, проте війна значно вплинула на освітній процес.

За останніми дослідженнями 75 % учнів мають прогалини у знаннях. Адміністрація шкіл (87 %) і батьки (51 %) визначають основними бар'єрами у навчанні повітряні тривоги і дистанційний формат навчання. Серед інших

факторів, які впливають на успішність школярів, визначається відсутність мотивації у навчанні, ізолюваність, невміння ефективно спілкуватись, тривожний стан. Батьки та вчителі впевнені, що приблизно 50 % дітей потребують психологічної допомоги (Війна та освіта..., 2024).

Навчання дітей під час війни вплинуло на вчителів, які фактично стали категорією «перших служб реагування», які виконують не тільки освітню функцію, але й психологічну, створюючи безпечне освітнє середовище (Войтович, 2024). Ключова роль вчителя у створенні такого середовища полягає, зокрема, у здатності:

- розуміти емоційні потреби учнів та адекватно реагувати на них;
- розпізнавати ознаки булінгу, тривоги або депресії серед учнів і вживати заходів для їх пом'якшення;
- сприяти соціальній інтеграції та інклюзії дітей, доступу до якісної освіти через адаптацію навчальних програм і методик до потреб усіх учнів;
- розвивати у школярів навички безпечної життєздатності та критичного мислення, відповідальної поведінки, комунікативні уміння (Кудря, 2024).

Проте значна кількість вчителів не готова до такої професійної діяльності. Виходом із цієї ситуації може стати ознайомлення вчителів зі спеціальним підходом до навчання дітей в умовах воєнного стану, коли більшість з них вже травмовані війною. Цей підхід носить назву травмоінформована педагогіка (ТІП), що враховує вплив травматичних подій на учнів і допомагає педагогу створити умови для їхньої психологічної безпеки та емоційного благополуччя, забезпечення академічної успішності (Головатенко, 2023). Основними принципами цього підходу дослідники називають такі:

1. Фізична, емоційна, соціальна та академічна безпека учнів.
2. Побудова взаємодії з учнями на основі довіри та прозорості.
3. Підтримка та зв'язок.
4. Співпраця та взаємність, право голосу та вибору.
5. Різноманітність, рівність й інклюзивність.
6. Стійкість і зростання (Carello).

У нашому досвіді ефективною формою підготовки вчителів до запровадження травмоінформованого підходу було обрано тренінгове навчання, що дозволяло поєднати опанування теоретичними основами ТІП з їх застосуванням у процесі виконання практичних вправ з колективним обговоренням. На тренінгу вчителі мали не лише навчитись застосуванню принципів зазначених принципів ТІП, але й опанувати відповідні методи соціально-психологічної підтримки учнів під час занять з того чи іншого

предмета. Окрім того, їм пропонувалась спеціальна цілісна програма позакласних тренінгових занять «Навчання з емпатією» (Пошетун, Серова, 2025), спрямованих на зменшення впливу травмуючих і стресогенних чинників на дітей, мобілізацію їх внутрішніх ресурсів на емоційне відновлення і позитивні зміни в поведінці.

Програма такого тренінгу вчителів включала модулі:

- що таке травмо-інформована педагогіка і чого вона потребує від вчителя (теоретичні основи ТІП);
- основи проєктування і проведення тренінгових занять з учнями із соціально-педагогічної підтримки дітей, травмованих війною;
- моделювання спеціальних тренінгових занять з учнями з наступним обговоренням;
- методи психо-емоційної підтримки і підвищення резильєнтності учнів;
- методи саморегуляції і самопідтримки учнів і вчителів: практичні техніки і вправи.

Під час тренінгу вчителям пропонувалось опанувати матеріалом через інтерактивну взаємодію, моделювання занять, обговорення та симуляцію навчальних ситуацій. Апробація ефективності розробленого тренінгу проводилась у січні 2025 р. з групою з 20 вчителів з різних регіонів України протягом 20 тренінгових годин. Учасниками тренінгу стали вчителі з педагогічним стажем понад 10 років з найбільш постраждалих областей сходу і півдня України. Більшість з них, як і їх учні, стали вимушеними мігрантами і продовжували проводити свої уроки онлайн.

Під час тренінгу вчителям надавались необхідні методичні матеріали і зворотній зв'язок авторів-розробників програми. У процесі тренінгу вчителі постійно залучались до рефлексії процесу свого навчання і його результатів. Наприкінці їм було запропоновано підсумкову анкету, відповіді на яку доповнили спостереження авторів тренінгу. Анкета поєднувала відкриті та закриті запитання, що дозволяли оцінити ефективність такого навчання вчителів. Заповнення її проводилось добровільно та анонімно, із дозволом учасників на оприлюднення отриманих даних

Відповідно до результатів анкети вчителі високо оцінювали результати роботи на тренінгу. У своїх відповідях вони зокрема зазначали: «Я зрозуміла, що поведінка більшості учнів і учителів зараз залежить від того, що вони мають психологічну травму війни», «Вправи, які ми виконували під час тренінгу - дуже ефективні, отож варто їх застосовувати у роботі з усіма учасниками освітнього процесу», «Отримала ресурс і натхнення», «Я пересвідчився, як ефективно техніки ТІП працюють

наживо», «На собі відчула, як все це працює і як надані правила, вправи, їхня послідовність здатні заземлювати і розвантажувати».

Значна увага на тренінгу приділялась практичними вправам, що дало учасникам змогу удосконалити відповідні професійні навички, необхідні для застосування травмоінформованого підходу. У відповідях на підсумкову анкету вчителі зазначали, що їм вдалося розвинути: «розпізнавати і демонструвати емоції; висловлювати свої почуття словами; відповідно реагувати на емоційний стан співбесідника», «Навички невербального спілкування, вміння казати “ні”, навички самопрезентації», «Навички роботи в групі, контроль часу, власних емоцій, думок і висловлювань», «Працювати в команді і бути гнучкою в межах чітких правил, розвивати емоційний інтелект», «Самопрезентація, робота в групах з незнайомими людьми, дискусія в колі», «Навички конструювання та проведення тренінгів, самопрезентації, активного слухання, створення безпечних та комфортних умов спілкування».

Свідченням ефективності запропонованого тренінгового навчання стала відповідь на запитання «Чи потрібні, на вашу думку, систематичні тренінги з ТІП для українських вчителів», на яке всі учасники тренінгу відповіли «так», «дуже потрібні, як ніколи на часі». 97% учасників підтвердили повну задоволеність тренінговим навчанням і виказали бажання поширювати набуті знання і досвід у своїй шкільній практиці.

Підсумовуючи викладене зазначимо, що виконання вчителями своїх професійних обов'язків під час війни, коли більшість дітей мають прогалини в знаннях і потребують психологічної підтримки, обумовлює потребу в спеціальній підготовці педагогів до такої діяльності. Травмоінформована педагогіка (ТІП) допомагає враховувати вплив травматичних подій на учнів і створювати умови для їхньої психологічної безпеки та емоційного благополуччя. Ефективною формою такої підготовки є розроблений нами тренінг професійного розвитку, що поєднує теоретичні основи з практичним застосуванням. Отримані дані дозволяють рекомендувати поширення таких тренінгів як важливого складники підвищення кваліфікації вчителів в системі післядипломної освіти.

Список використаних джерел

1. Війна та освіта. Два роки повномасштабного вторгнення (2024). *Звіт за результатами дослідження*. Київ. https://drive.google.com/file/d/1_Krf8n2R0WT5Kci8_fd-GXj9XfNEPyw/view?usp=sharing
2. Войтович, А. (2024). Освіта в умовах війни: виклики та реалії підготовки вчителів. *Освітні обрії*, 2(59), 72–77. DOI : <https://doi.org/10.15330/obrii.59.2.72-78>

3. Головатенко, Т. Ю. (2023). Освітнологічний вимір концепту «травма-інформоване навчання» у системі професійної підготовки вчителів початкових класів. *Перспективи та інновації науки*, 8(26), 65–78. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-8\(26\)](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-8(26))

4. Кудря, О. В. (2024). Безпечне освітнє середовище в закладах загальної середньої освіти та роль учителя в його формуванні. *Освітній процес в умовах війни та у повоєнний період: виклики, правила, перспективи: матеріали всеукр. наук.-пед. підвищення кваліфікації (4–14 квітня 2024 року)*. Львів–Торунь: Liha-Pres, 178–182.

5. Пометун, О., Сєрова, Г. (2024). Навчання з емпатією. Як вчителі можуть підтримати дітей-переселенців. *Методика проведення тренінгових позакласних занять. Посібник для вчителів, шкільних психологів та вихователів*. https://osvita.ua/doc/files/news/935/93536/Pometun_MetodikaEmpatiya_V_Avtoru.pdf

6. Carello, J. *Principles for Trauma-informed Teaching and Learning*. <https://www.niu.edu/movingforward/resources/principles-for-trauma-informed-teaching.shtml>

Валентин САВОШ,

доктор педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики викладання шкільних предметів,
Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Луцьк, Україна
v.savosh@vippro.org.ua;

Григорій КОБЕЛЬ,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри експериментальної фізики,
інформаційних та освітніх технологій,
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна
h.kobel@vippro.org.ua;

Юлія ДИШКО,

здобувачка освіти ННФТІ ВНУ імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна

ТЕМАТИЧНЕ ФІН-МОДЕЛЮВАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИКИ

Абревіатурою ФІН позначено види освіти, якими відповідно до статті 8 Закону України «Про освіту» (Закон України «Про освіту», 2017) є формальна (Ф), інформальна (І) та неформальна (Н) освіти. Процес побудови моделі на основі тематичного поєднання формальної, інформальної та неформальної освіти відповідно до теми поставленого завдання або сформульованої проблеми названо нами тематичним ФІН-моделюванням.

Під час тематичного ФІН-моделювання вчителі фізики виконують такі дії: 1) вибір одного з декількох варіантів навчальних моделей упорядкування формальної, інформальної та неформальної освіти (рис. 1) або побудова власної моделі; 2) наповнення обраної (побудованої) моделі відповідним змістом (Савош, 2020).